Съобщения

Традиционното женско облекло в Девинско

Мариана Райкова

Традиционният състав, материал, кройка, украса, начин на носене и пр. на облеклото е един от най-явните признаци за етническа принадлежност. Именно на тази основа през последните години се извърши събиране и проучване на традиционния женски костюм в Девинско, в който етническите особености са по-устойчиви и се проявяват по-ярко.[1]

Целта на настоящото съобщение е да се опише и анализира женското традиционно облекло в Девинско, носено в края на XIX и първата половина на XX в. Очертани са териториалните варианти, набелязани са някои особености, свързани с всекидневния и празничен костюм, посочени са аналогии с други райони на българската етническа територия и е изтъкнато неговото значение като признак за българска народностна принадлежност.

* * *

Основните съставни части на традиционното женско облекло в Девинско са риза с туникообразна кройка, горна дреха от вида на саята, престилка и връхна дреха.

Ризата е постоянен елемент на костюма. Тя се изработва от вълнено, ленено, конопено, смесено (комбинация от лен и вълна, коноп и вълна, памук и вълна, памук и коноп) и памучно домашно платно. Употребата на памук е ограничена — особено в селищата Доспат, Любча, Барутин, Касъка, Змеица, Борино, Гьоврен, Брезе, където до 60-те години на XX в. продължава отглеждането на лен и коноп. Фабричните тъкани започват да се използуват в края на 40-те години на XX в. предимно от по-заможното население.

В Девинско са разпространени двата типа туникообразна риза — цяла и от две части.[2] Цялата риза е характерна за западната част на проучвания район. Нейни основни показатели са един плат с двойна дължина от рамото до глезените и средищно разположение; странични трапецовидни клинове, започващи от подмишницата; перпендикулярно прикачени към средищния плат дълги ръкави и среден пазвен разрез.

Вратната изрезка е кръгла и рядко се оформя с права яка. Подмишечната квадратна или триъгълна вставка — *ал'тѝца* (Змеица), е почти винаги задължителна. Ръкавът е съставен от едно платно с шев по дължината и поня-

[1] Теренните материали са заведени в Научния архив на Окръжния исторически музей — Смолян под № I-86.

[2] М. В е л е в а. Българската народна носия в Източните Родопи. — В: Народностна и битова общност на родопските българи. С., 1969, с. 60—61, 65.

кога е разширен с триъгълна или правоъгълна вставка — *втоко* (Касъка, Змеица, Любча). Ризата от две части — *скутѐна рѝза* (Беден, Настан, Лясково) — е разпространена в източната част на Девинско. Горната част — *гȍрнище* (Беден, Настан), *прѐсоска* (Беден, Брезе) — се крои от едно платно за предница и гръб с дължина до кръста и средищно положение. Дългите ръкави, съставени от един плат, са прикачени перпендикулярно към средищния плат и страничните правоъгълни или трапецовидни клинове. Полата — *скут* (Беден, Брезе, Настан, Лясково), *прѐсоска* (Триград, Ягодина) — е от четири плата и е съединена с горната част посредством слаб набор в областта на кръста. Тук цялата риза е основен елемент на празничното облекло в края на XIX и началото на XX в. Само възрастните жени, и то не повсеместно, включват цяла риза в състава на всекидневния си костюм.

Украсата на ризата е тъканна и везбена. Тъканната украса е съсредоточена по високата пола на ризата от две части. Платното за скутове, характерни за края на XIX и първите десетилетия на XX в., е с червени отвесни кенари по основата — *пре́пис* (Брезе, Беден). Те са разположени предимно около ивите. Тъкат се и платове с кенари по ивите и 3—4 ивици в центъра. В началото на 30-те години започват да се употребяват и тъкани с разноцветни кенари по вътъка. Тези скутове са известни като *ле́тви*, но и при тях кенарът е отвесен. Първоначално те са доставяни от Смолян и Чепеларе и са предпочитани от моми и млади невести. По-късно се тъкат и в Девинско, но приложението им е по-ограничено.

Везбената украса — пошиви с червени, зелени, жълти вълнени или памучни прежди — *мре́шки* (Доспат, Касъка, Любча, Змеица), е съсредоточена в долната част на полата по съединителните шевове на цялата риза. Разположението на декоративната украса е в зависимост от дължината на страничните разрези и начина на носене на горната дреха. В западната част на района тя е с малки странични разрези и това не позволява запасаните в престилката предни поли да открият добре ризата. В източната част скутът е единствената долна и горна дреха, тъй като полите на саята са високо вдигнати и запретнати назад.

Ризата се носи свободно пусната, по време на работа е със завърнати ръкави. Цялата риза почти до средата на XX в. е използувана заедно с престилката като единствено работно облекло (Борино и др.), а с лененните или конопени *га̀ще* е единственото, но задължително облекло при погребение. Това свидетелствува за нейната първичност и дълбокото ѝ навлизане в бита на населението от Девинско преди насилственото налагане на исляма.

В основния състав на традиционния женски костюм в Девинско влиза горна дреха от вида на саята. В края на XIX и първите десетилетия на XX в. тази дреха — *сигѐ* (Любча, Доспат, Касъка, Чавдар), *сая̀* (Борино) *вȍл'неник* (Змеица), *забу̀н* (Грохотно, Настан, Беден, Ягодина, Триград), *к'услѝк* (Гьоврен), *ша̀рено* (Мугла, Лясково, Брезе) — е изработвана от аленочервен или виненочервен вълнен домашен лит плат с бели черти по основата (2 ленени, конопени или памучни нишки), който в някои селища (Змеица, Борино, Гьоврен, Брезе) в зависимост от климатичните условия се подлага на допълнителна обработка — *ва̀ляне*.

В началото на века в източната част на района горната дреха — *гол забу̀н, ша̀як* (Настан, Беден) — започва да се изработва от червен, виненочервен, син, зелен, оранжев и жълт вълнен домашен плат. Виненочервените *забу̀ни, ша̀яци, шарана̀* са носени от възрастните жени.

Основните части на горната дреха са един плат за предница и гръб с централно положение и двойна дължина от рамото до средата на прасеца,

[3] М. Велева. Цит. ст., с. 65.

перпендикулярно прикачен дълъг ръкав (скроен от две части по дължина) и странични трапецовидни клинове (цели или от две части). В западната част на Девинско ръкавът завършва с трапецовиден капак — *скрипалà* (Любча). Предницата — *прèшинина* (Настан) — е с вертикален разрез от горе до долу и трапецовидна или правоъгълна пазвена изрезка. Отличителна особеност са разрезите — *маскалùде, цèпка, разпрàто* — върху страничните клинове, чиято дължина варира от 20 до 60 см в посока запад—изток. В източната част на проучвания район с промяната на материала настъпва и известно изменение при кройката на ръкавите (в долния край при китката те са плисирани — *ръкàв с нàберки*).

Декоративната украса е разположена около ръбовете на ръкавите, пазвената изрезка, разрезите и полите. Тя се състои от линеарни обтоки, ръчно плетена разноцветна и черна вълнена дантела — *падèмеви кỳл'ли, кривулùчеви кỳл'ли, петвàрски кỳл'лета, щъркел крак* (Настан, Беден Брезе, Лясково, Борино, Гьоврен); ивица черен вълнен плат за апликация (източната част на Девинско). Ръбовете са обточени с няколко реда гайтан, тъкàн *на дд ки* или черна зигзаговидна дантела (*трите пъпки, пошùлени пъпки, рудàнски пъпки*).

В началото на 20-те години на XX в. декоративната украса се обогатява. Започват да се използуват фабрични гайтани и ширити. Те постепенно изместват тъканите *на ддски* гайтани и ръчно плетените дантели. Първоначално те са характерни за празничната дреха и най-вече при заможното население.

Обикновено по време на работа горната дреха се носи със запретнати предници. В западната част на Девинско те се запасват в престилката, а в източната част са свързани отзад на кръста или се разминават, срещат се отпред и се опасват с престилката. Ръкавите винаги са завърнати, а над тях се вдигат и ръкавите на ризата. В западната част на Девинско тя запазва почти непроменен своя облик до средата на XX в., а в източната претърпява известни промени по отношение на материала, кройката, украсата.

Престилката (*препасàк* — западната част на района, *фỳта* — източната) е неотменна принадлежност на костюма. Тя е едноплата или двуплата с вертикален шев. Изработвана е от вълнен или смесен (комбинация от конон и вълна, лен и вълна, памук и вълна) домашен плат. Празничните препасаци са с втъкани сърмени нишки. Носени са от моми и млади невести.

Украсата е тъканна. Характерни за западната част на Девинско са ритмично редуващите се по вътъка геометрични орнаменти: *клъбàта* — ромбове със зъбчета (Змеица, Касъка); *вèшки* — наклонени зигзаговидни ивици, стъпаловидни ивици (Змеица, Доспат, Борино, Гьоврен); *òчи* — ромбове, шестоъгълници (Любча, Доспат, Змеица); силно геометризирани животински орнаменти — *раквèте* (Барутин, Любча, Касъка, Змеица, Борино); *съл'менчита* (Касъка), ограничени с тесни двуцветни ивички — *бàбка, вùтва* — или ритмично редуващи се ивици с различна ширина. В източната част украсата на престилката е изградена чрез трицветни (оранжеви, червени, зелени), пресичащи се по вътъка и основата ивици.

Престилката се опасва с връзки — *въза*, — изплетени от 3, 4 или повече снопчета разноцветна прежда. Носи се почти винаги пусната надолу.

Престилката е показател за селищна принадлежност, възраст и семейно положение, изразени чрез колорита, орнаментиката, а в някои селища и чрез кройката. В Настан и Беден престилката е обагрена в тъмночервено, оранжево и тъмнозелено; в Грохотно — в зелено, тъмнооранжево и тъмновинено и пр. *Шарените препасаци* (престилки с геометрични орнаменти)

са включени в състава на моминския и невестинския костюм. Престилките с ритмично редуващи се по вътъка ивици — еднонплати (*дѝгъл препасàк*) или двуплати (*широ̀к препасàк, лѐтва фу̀то*), са характерни за костюма на по-възрастните жени.

Особеност на женското облекло в Девинско е, че в неговия основен състав влизат няколко вида (по отношение на кройката) връхни дрехи: *късàк* — къса до кръста, с ръкави или без ръкави и срещащи се предници — западната част на района; *салтамàрка* — къса до кръста, с ръкави с дължина до под лакътя и срещащи се предници; *джубѐ* — с дължина до под коляното, без ръкави, две несрещащи се предници и странични трапецовидни клинове — източната част. Украсата — линеарни обтоки от ръчно плетена дантела, шнурове, ширити, гайтани, сърмено везмо — е разпределена около ръбовете на ръкавите, ръкавната изрезка, предниците, полите, гърба.

Джубето е задължителен и постоянен елемент на невестинския костюм. Тази дреха е съставна част и на моминския костюм. Момичето облича джубе, когато навърши 14—15 години, но не го носи постоянно. При работа джубето се облича от опаката страна, а предниците му могат да се вдигнат назад.

Салтамарката, украсена със сърмено везмо, понякога и с кожи, е елемент на празничното облекло — предимно на невестинското и сред по-заможното население. Тя е доставяна от Смолян и Драма и по-рядко от Неврокоп (Гоце Делчев) и Чепеларе.

Принадлежности за обуване са вълнените ръчно плетени чорапи, терлиците от дебел вълнен тепан плат, цървулите и кундурите, които се носят само в празник.

Чорапите се плетат от домашна дебело предена прежда. Започват се от върха, който е едноцветен. Плетката е гладка, лицева — *плàтно* (Настан, Брезе). Петата се изплита на разноцветни ивици — *ръ̀бе* (Настан, Беден, Брезе, Змеица). Орнаментите са разположени предимно върху стъпалната и надстъпалната част и се вплитат с разноцветна (зелена, бяла, оранжева, жълта, червена, кафява) прежда. Ходилото се орнаментира по-рядко с наклонени ивици — *шѝбве* (Брезе), *ѐла* (Доспат). Чорапите се отличават с голямо разнообразие по отношение на орнамент и колорит дори в едно селище. Преобладават следните геометрични орнаменти: ромбове — *очѝнки, рудàне* (Любча, Змеица, Касъка, Беден, Настан); зигзаговидни ивици — *ко̀л'ки* (Беден); ромбове със зъбчета — *сто̀вните* (Брезе); околовръстни ивици — *пасмà* (Настан). Приложение имат и растителните орнаменти — *кѝтки*.

Терлиците започват да се употребяват в началото на века. Те са с пестелива украса.

Цървулите се изработват от говежда кожа с косъма навън. Носят се до края на 40-те години на XX в. Кундурите са елемент на моминското и невестинското празнично облекло. Доставяни са от Смолян.

Сплитането на множество плитки — *от рамо до рамо*, с начало на тила — се поддържа повсеместно почти до средата на XX в. Броят на плитките обикновено е нечетен (3, 7, 15, 21, 35). За да не се разпиляват, те се пронизват със сини синци и скилидки чесън (Борино), съшиват се с *мàртеница, бàйница* (бяла и червена прежда), като отстрани и в центъра се прикрепва синьо манисто — *бàйник* (Настан, Брезе, Триград, Лясково), с монета и скилидка чесън. Отстрани и в центъра се прикрепват *ръчѝнки* (Доспат, Любча) с цел да се предпази косата от урочасване. Този начин на сплитане е характерен за моми и за млади невести.

В празник сплитането е още по-ситно. Понякога е на два реда (на младоженката в деня на сватбата или на много голям празник). В някои селища плитките на младоженката не се съшиват, една част от тях падат отпред на раменете.

Момите носят по няколко плитки — *момѝчки* (Любча, Доспат), от двете страни на главата, които се вплитат в плитките, започващи от тила. Възрастните жени се плетат на 2—3 плитки, завършващи с пискюли от вълнена прежда — *нàплетничкове* (Настан).

Шапката — *кàпа* (западната част на района) — е с полусферична или ниска цилиндрична форма. Изработва се от непредена вълна — *ярина*, която се напластява и се залива с гореща вода, докато се получи плътна материя. След това се багри в червено. В някои селища е от аба (Змеица, Касъка), сукно или филц (Настан, Беден) или се изплита с една кука от дебело предена вълнена прежда (Триград, Ягодина, Кожаре).

Забрадката е едноплатна ленена, вълнена или памучна кърпа — *чòмра*, обагрена в червено, тъмночервено (западната част на Девинско); квадратна двуплата кърпа — *кòрпа* и от памучно или копринено платно с кенарени ивици — *прèшки* (Брезе) в краищата. Тя се поставя върху шапката *на ѝвица*—средата на едната страна покрива шапката, останалата част виси свободно на гърба.

Забрадката е задължителен елемент на невестинския костюм и подобно на джубето не е постоянна част на моминския костюм. В началото на 30-те години в западната част на Девинско домашно тъканата *чòмра* се заменя (първоначално при по-заможното население) от фабричната вълнена забрадка с щамповани растителни орнаменти — *ю̀неница* (Змеица). Характерна е предимно за празничното облекло.

В състава на женския костюм от Девинско са включени манистени и метални накити, които са предназначени за украса на главата, шията, гърдите, кръста и ръцете. Металните накити са изработвани от устовски, райковски, доленски, пазарджишки и пловдивски майстори-златари.

От металните накити за глава най-широко приложение имат тепелъците. При украсата им е използуван геометричен и растителен орнамент.[4] Формата им е белег за селищната принадлежност. В Настан и Беден са носени равни тепелъци — *пѝтнести*; в Борино, Грохотно, Доспат — леко издути само в централната част; в Брезе — издути — *чу̀чести* („Беденки се познават по шилестите глави", Брезе).

Към тепелъците или шапката се прикрепват триъгълни метални плочки с монети или листовидни трепки — *трèпки* (Брезе) или с верижки — *ля̀са* (Любча, Касъка). Те имат характерния орнамент „птиче око", който се среща и при накити от средновековни некрополи.[5]

За закрепване на забрадката се използуват игли с верижки — *ѝгла с прòте*, и украсени с мониста и монети (Беден). В с. Брезе момите и младите невести носят *трепу̀шчев у̀шник* — обици на верижка. Верижката найчесто пада отзад и поддържа плитките.

Предимно в западната част на Девинско като накити за кръста са употребявани пафтите — *пахтѝ* (Доспат, Змеица). Съставени са от две или три части и обикновено са кръгли. Те са елемент на всекидневния и празничния костюм.

За украса на ръцете са използувани пръстени халки — *само обръч* (Борино, Настан) или пръстени *бурмалѝи*, които са носени от по-заможното население.

Металическите цилиндрични кутийки на верижка — *зàръмници* (Брезе) — са нагръдни накити, които се носят през рамо. Те са елемент на празничния момински и невестински костюм. Манистените накити, изработвани

[4] Х р. Д е р м е н д ж и е в. Старото златарство в Смолянския край на Родопската област. Ч. II. Накити. — Изкуство, 1975, кн. 7, с. 35.

[5] Ж. В ъ ж а р о в а. Славяни и прабългари. С., 1976, с. 411.

то жените чрез изплитане на една кука, низане или обшиване, са предпочитани както в празник, така и в делник.

В западната част на проучвания район широко разпространение има манистеният накит — *ръка, ръчѝнка*, който е за украса на челната част на шапката или ако е по-малък и *с три пòрста* — за украса на плитките.

* * *

При описанието на елементите на традиционното женско облекло в Девинско са очертани общите им белези, разпространението им, а също и някои различия в детайлите. Наличието на известни различия в кройката на ризата, кройката и орнаментиката на престилките, забрадката, накитите дава основание да се очертаят два локални варианта на облеклото — западен и източен.

Западният вариант е характерен за населението от Любча, Доспат, Барутин, Чавдар, Касъка, Змеица, Борино, Гьоврен. Границите му с изключение на източната са условни. В статията си „Българската народна носия в Западните Родопи" Г. Кръстева отбелязва общите му елементи с облеклото от Неврокопско и Пазарджишко.[6] Вероятно това се отнася и за селища с българско население, останали в територията на Гърция. Отличителните му особености са: туникообразната риза, връхната дреха *късàк*, едноплатата престилката с ивици по вътъка или геометрични орнаменти и двуплатата с ивици по вътъка, накитът за шапка *ръка*, манистените колани с пафти.

Източният вариант е разпространен сред населението на Ягодина, Триград, Кестен, Мугла, Грохотно, Настан, Беден, Брезе, Лясково. Той има следните особености: туникообразна риза от две части, едноплата престилка с трицветни ивици по вътъка и основата, двуплата квадратна забрадка от кенарена тъкан. Южната му граница също би могла де се разшири.

Източният локален вариант се отличава от западния и с това, че при някои елементи (риза, горна дреха) могат да се фиксират промени на материала, кройката, украсата в един по-кратък и по-ранен период. Основна причина за това е по-бързото социално-икономическо развитие, обхванало района на околийския град Девин след Първата световна война. Западният вариант на облеклото запазва по-старинни форми на отделните елементи и по-трудно е нарушавана композиционната цялост на костюма.

Характеристиката на локалните варианти на традиционното женско облекло в Девинско е определена на базата на всекидневния костюм. Той е основен и е носител на по-архаични черти, защото в повечето случаи празничният костюм е най-новият „кат" всекидневно облекло или е всекидневно облекло, ушито от по-скъп (фабричен) материал. Местните исторически условия и спецификата на развитие в периода 1878—1912 г. не позволяват да се създаде специално празнично облекло, или по-точно, всекидневният костюм, от една страна, става празничен по необходимост, а, от друга, става знак за българска народностна принадлежност. Празничният костюм, обличан на празници, които до известна степен са свързани с наложената насилствено ислямска религия, трябва да носи някои задължителни белези на облеклото на политическите господари. Тези белези могат да се открият само при някои елементи на празничното облекло на по-заможното население (невестинските копринени антерии, сърмените салтамарки, копринените ризи), което чрез тях изразява своите политически позиции.[7]

[6] Г. Кръстева. Българската народна носия в Западните Родопи. — В: Народностна и битова общност на родопските българи. С., 1969, с. 121—122, 145 и др.

[7] Пак там.

В традиционното женско облекло в Девинско твърде ясно се отделят комплекси, свързани с възрастта и семейното положение на жената. Основните групи са моминското и невестинското облекло (за млада жена и възрастна жена). Те се различават по определени елементи в състава, в накитите, в прическата, в колорита. Девойките сплитат косите си на множество ситни плитки, забрадката и връхната дреха не са задължителен елемент, накитите са по-многобройни и разнообразни. Цветът на дрехите е по-ярък (червен, оранжев). Облеклото на младата жена се отличава от облеклото на девойката със задължителното покриване на косата, с по-малко плитки. Джубето е един от основните белези на невестинството. И досега тази дреха проявява особена устойчивост и жизненост. Облеклото на възрастната жена е с по-тъмен цвят (виненочервен), престилката е двуплата, броят на плитките е не повече от четири, липсват накитите. В края на 50-те години на XX в. показателите за възраст и семейно положение постепенно се заличават.

В женското традиционно облекло в Девинско намира отражение и социалното разслоение на населението. Социалните различия са изразени чрез естеството на материала (конопените и лenените тъкани са употребявани от бедното население, памучните и преди всичко фабричните — от позаможното) и накитите. Няма строго определени елементи, носени само от заможното население, и елементи, свойствени само на бедното население.

Проучването на традиционното женско облекло в Девинско показа, че в края на XIX и първата половина на XX в. традиционното женско облекло е еднотипно по състав, материал, начин на изработване, кройка, начин на носене, време на битуване, но има две локални модификации — западна и източна. Западният вариант се свързва с традиционното женско облекло от най-западните части на Родопите и отчасти Пиринския край.[8] Тази близост се отнася до материала и кройката на ризата, горната дреха, начина на сплитане, забрадката, орнаментиката на престилката и чорапите. По основните си показатели цялата риза има паралели с разпространената в страната дълга женска туникообразна риза и мъжката туникообразна риза, обща за много славянски народи.[9] Навикът на жените от Борино и др. селища през лятото да работят по риза, препасана с престилка, е известен и в други български области, а така също почти до края на XIX в. битува и в някои райони на Централна Русия и Украйна.[10] Източният вариант е близък до облеклото на населението от горното поречие на Арда, Източните Родопи.[11]

Особеностите на историческото и социалното развитие оказват влияние върху динамиката на отмиране на традиционното женско облекло. Процесът, аналогичен по посока на този в цялата страна, тук е по-забавен. Както и в останалите райони на страната, най-консервативен елемент е престилката, най-подвижен — горната дреха.[12]

---

[8] Г. Кръстева. Цит. ст., с. 141, 143, 145; П. Г. Богатырев. Функции национального костюма в Моравской Словакии. — В: Вопросы теории народного искусства. М., 1971, с. 318.

[9] Н. Гаген-Торн. Болгарская одежда. — Сб. Музея антропологии и этнографии, т. 28, 1958, с. 215; М. Велева, Ев. Лепавцова. Български народни носии. Т. 2. С., 1974, с. 14.

[10] Г. Маслова. Народная одежда русских, украинцев и белоруссов в XIX — начале XX вв. — В: Восточнославянский этнографический сборник. М., 1956, с. 601, 605.

[11] М. Велева. Цит. съч., с. 65, 67, 85 и др.; Г. Кръстева. Цит. ст., с. 145.

[12] Г. Кръстева. Цит. ст., с. 146; М. Велева. Цит. съч., с. 110—111; Л. Нидерле. Славянские древности. М., 1956, с. 223; Г. Маслова. Цит. ст., с. 601, 605; М. Велева. Котленската носия през XIX и първата половина на XX в. Ч. 2. — ИЕИМ, 1955, кн. 2, с. 46.

Локалната специфика на традиционното женско облекло в Девинско се обуславя от особеностите на културно-битовата традиция, както и от социално-икономическото и историческото развитие, географската среда и др. В нея са отразени както местната специфика и отлика, така и многообразието върху основата на единството на общобългарското традиционно народно облекло.

Традиционная женская одежда в Девинском районе

Мариана Райкова

(Р е з ю м е)

В данной работе рассматривается традиционная женская одежда в Девинском районе конца XIX — первой половины XX в. Единая по составу, материалу, способу изготовления и времени бытования, она представляется в своих локальных разновидностях — западной и восточной.

Ежедневный костюм является основным и сохраняющим более архаичные черты. Исторические условия и специфика развития района за период 1878—1912 г. препятствуют сложению специального праздничного костюма, или, точнее, ежедневный костюм является по необходимости праздничным, а вместе с этим становится признаком принадлежности к болгарской народности.

Traditional Garments Worn by the Women of the Devin Region

Mariana Raikova

(S u m m a r y)

The traditional garments worn by women in the Devin region at the end of the 19th century and in the first half of the 20th century are considered in this information. The costume was of one type, as far as components, material, manner of making and the length of time it existed, but there were various local modifications — Estern and Western.

The everyday costume was the principal one and it preserved some more archaic features. Local historical conditions and the specifics of the development in the region, in the period 1878—1912 did not allow the creation of a special festive costume or, more exactly, the everyday costume remained a festive one by necessity, on the one hand, while, on the other hand, it became the sign of Bulgarian national affiliation.